

Ігор Степанович Попович
Херсонський державний університет,
д. психол. н., проф.,
професор кафедри психології

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОЦЕСУ, СТАНУ І ВЛАСТИВОСТІ

Постановка проблеми. Проблема соціальних очікувань особистості належить до такого рівня методологічних проблем, які час від часу набувають гострої актуальності. Прискіплива увага почасти зумовлена трансформаційними процесами у суспільстві. У залежності від соціальної картини буття, очікування людини наповнюються такими змістовими параметрами, які здатні нести цінність, нове осмислення і звучання. У той же час, які б виклики, пандемії, війни і катастрофи не спіткали наше суспільство, людина завжди очікувала, сподівалася, надіялася і вірила, що все минеться і прийде довгоочікуваний добробут [6]. Результуюча складова таких очікувань супроводжується конструюванням моделі очікуваного майбутнього [2].

Виклад основного матеріалу. Для цілісного вивчення феномену соціальних очікувань особистості, доцільно їх досліджувати у триєдності, тобто як процес, стан і властивість. Соціальні очікування є процесом психічної регуляції поведінки людини. Очевидно, що процесуальна природа соціальних очікувань забезпечується когнітивною, емоційною і поведінковою готовністю особистості до передбачуваного перебігу подій. Доволі часто поведінкову готовність іменують регулятивною за яскраво виражену регулятивну функцію [3]. Змістом когнітивної, емоційної та поведінкової готовності є соціальний супровід, що має місце у будь-якій діяльності людини, від елементарної до найскладнішої. Саме реалізація цього супроводу забезпечує перехід від біологічного до соціального, від індивіда до суб'єкта, до особистості, до індивідуальності [4]. Соціальні очікування, як процес, мають низку структурних складових: «очікуваний простір», «елемент очікування», «очікувана ситуація», «джерело очікувань», «спрямованість очікувань» ін. Означені складові

утворюють змістове наповнення соціальних очікувань особистості. Процес соціальних очікувань передбачає послідовну зміну елементів очікування, що підпорядковуються закономірному порядку і спрямовані до певного результату – образу або моделі очікування, чи спрямовані до зміни стану і властивостей. Виокремлення зазначених складових дає підстави вести мову про соціальні очікування особистості як процес психічної регуляції поведінки.

Соціальні очікування особистості виступають психічним станом та мають низку властивостей, якими володіє особистість щодо прогнозування перебігу подій, конструювання свого майбутнього. Теоретико-методологічне обґрунтування та емпіричне дослідження окресленої проблеми як процесу психічної регуляції поведінки, психічного стану та властивості, а також визначення психологічних механізмів і функцій соціальних очікувань – складають зміст психології соціальних очікувань особистості [5]. Узагальнюємо, що для цілісного теоретико-методологічного дослідження психології соціальних феноменів, важливо розглядати триєдність: процес, стан і властивості.

Щодо процесу соціальних очікувань, то доцільно вести мову, в першу чергу, як про процес формування соціальних очікувань особистості. За такої артикуляції окресленої проблематики, особистість є джерелом і носієм соціальних очікувань. Зауважимо, що джерелом і носієм очікувань є не тільки особистість, а також може бути спільнота, реально існуюча група, значущі інші. У той же час, можемо допустити, що умовна група, подія чи явище, також можуть викликати чи сформувати соціальні очікування і застереження. Формування соціальних очікувань – це процес психічної регуляції поведінки, який детермінований як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Психічний процес передбачає психічну функціональну систему в дії [7].

П. К. Анохін у концепції функціональних систем [1] звернув увагу на те, що зміст або параметри результату формуються системою у вигляді визначеної моделі раніше, ніж з'являється сам результат. Конструювання моделі очікуваного майбутнього – це побудований особистістю проєкт результату. Цей проєкт є своєрідним передбаченням, що реалізується через прогностичну

функцію соціальних очікувань особистості. Модель очікуваного майбутнього в усіх цих суб'єктів буде різною, навіть якщо вони прагнуть до однакового кінцевого результату. Конструювання моделі очікуваного майбутнього – це не тільки бачення кінцевого результату, а й вплив на оцінку реалізації поведінки, консолідацію моральних, вольових, інтелектуальних зусиль для її реалізації [8].

Реалізація соціальних очікувань особистості забезпечується її психологічною готовністю до пізнання об'єкта очікування. Психологічна готовність є особливим психічним станом особистості. Психічний стан супроводжується адекватною формою психічної напруженості і відображається у готовності до дій в очікуванні тієї чи іншої події.

Висновок. Соціальні очікування особистості є процесом конструювання і відображення соціальної дійсності, психічним станом та мають низку властивостей, якими володіє особистість щодо прогнозування перебігу подій. Обґрунтовано, що для цілісного вивчення феномену, соціальні очікування особистості доцільно досліджувати у триєдності, тобто як процес, стан і властивість.

Список використаної література:

1. Анохин П.К. Очерки по физиологии функциональных систем. М., 1975. 225 с.
2. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. *Науковий вісник ХДУ. Серія: психологічні науки*, 2015. Вип. 6. С. 145-154.
3. Попович І. С. Проблема соціально-психологічних очікувань в науковій теорії та практиці. *Практична психологія та соціальна робота*. К., 2005. № 5. С. 8-13.
4. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості : автореф. дис. ... д-ра психол. наук. Сєверодонецьк, 2017. 40 с.
5. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практика: навч.-метод. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 158 с.
6. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монографія. Херсон: ВАТ «ХМД», 2013. 240 с.
7. Шадриков В. Д. Психология деятельности человека: монография. М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2013. 464 с.
8. Popovych, I., Borysiuk, A., Zahrai, L., Fedoruk, O., Nosov, P., Zinchenko, S., Mateichuk, V. Constructing a Structural-Functional Model of Social Expectations of the Personality. *Revista Inclusiones*, 7 (SI), 2020. P. 154-167.